Rapport om samfundsansvar 2023

PenSam

Indhold

Forord 4

Introduktion til PenSam 6

PenSam som ansvarlig investor 7

Kortlægning af ESG-arbejdet gennem tiden 8

Forventede aktiviteter i 2024 11

PenSams vej til en bæredygtig fremtid 12

- Principper og retningslinjer 12
- Målsætninger 13

PenSams fokusområder i investeringsforvaltningen 14

- Klima 14
- Ansvarlig skat 15
- Arbejdstagerrettigheder 16
- Bæredygtigt byggeri 17

Ansvarlige investeringer i PenSam 18

- Eksklusion 19
- Aktivt ejerskab 20
- Impact investering 22

PenSam som ansvarlig arbejdsplads 24

Klimarapportering 26

PenSams integration af klimahensyn iht. anbefalingerne fra Taskforce on Climate-related Financial Disclosures (TCFD) 28

Appendix A 34

Forord

2023 var kendetegnet ved, at krig og usikkerheden i verden tog mere til i intensitet. Krigen i Ukraine raser fortsat uden nogen afslutning i sigte, og i oktober genopblussede konflikten mellem israelere og palæstinensere med mange dræbte og sårede til følge. Samtidig har vi været ramt af stigende inflation, som har fået centralbanker til at hæve renten for at køle de vestlige økonomier ned. Alt dette giver udfordringer, når det kommer til at foretage gode investeringer, som sikrer stabile afkast til vores medlemmer.

Med usikkerhed på de finansielle markeder og geopolitiske kriser kommer klima ikke altid øverst på dagsordenen. Men varmerekorder og voldsomt vejr viser med al tydelighed, at klimaforandringerne ikke holder pause, selv om dele af verdenen er optaget af krig og konflikt.

Udviklingen understreger, hvor vigtigt det er, at vi holder fast i ESG-dagsordenen og fortsat investerer grønt og bæredygtigt, selvom der er finansiel uro.

PenSam har opstillet en række ambitiøse bæredygtigheds-mål, som vi er i fuld gang med at levere på. Vi har optimeret vores investeringsportefølje, så vi er godt på vej til at nå vores mål om klimaneutralitet i 2050. Vi har for nyligt opjusteret vores delmålsætning om at reducere CO_2-udleningen til nu 55 procent i 2025. I forhold til bæredygtige investeringer så sigter vi fortsat på at nå en andel på 15 procent i 2025 og 20 procent i 2030. Noget som forhåbentlig også bliver hjulpet på vej af de omfattende lovkrav, der i øjeblikket rulles ud af EU på bæredygtighedsområdet.

Vi har i årenes løb valgt en lang række virksomheder fra, som ikke lever op til vores mål om klimaneutralitet. Det er primært virksomheder, som beskæftiger sig med fossile brændstoffer, som vi ikke længere investerer i. Vi har også fokus på gode arbejdsvilkår og ansvarlig virksomhedsledelse, når vi udelukker investeringer.

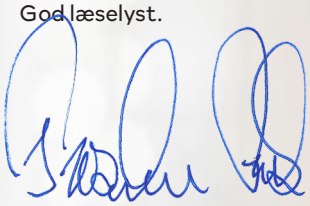
Vi undersøger også jævnligt markedet for nye investeringer og har blandt andet i år sammen med en lang række andre investorer bidraget til en investeringsfond, som har til formål at reducere verdens udledning med et gigaton CO_2 i 2050. I betragtning af at verdens samlede udledning er på 75 gigaton, er det en fond med store ambitioner. Herigennem investerer vi i forskellige aktiviteter. eksempelvis klima-neutralt kød og logistiske it-løsninger, der optimerer transport med henblik på CO_2-reduktion.

Et af de steder hvor vi hurtigt kan rykke på CO_2-regnskabet, er på ejendomsområdet. PenSam ejer en lang række bolig- og erhvervsejendomme, som vi udlejer til virksomheder og familier. Her har vi stort fokus på at energirenovere. PenSam har igennem en målrettet indsats reduceret CO_2-udleningen fra sine ejendomme med over 25 procent siden 2021 og 60 procent siden 2019. Det er sket gennem moderniseringer af varmesystemer og bygninger, så de bruger mindre energi. Flere af vores ejendomme har opnået certificeringer inden for bæredygtighed, og det arbejde kommer vi til at fortsætte i de kommende år.

PenSam er pensionsselskab for FOA-faggrupperne inden for bl.a. social- og sundhedshjælp, pædagogik, rengøring og service. Fælles for disse medarbejdere er, at de ikke hører til blandt samfundets højest lønnede. Det har den konsekvens, at de ikke har mulighed for at betale store summer ind på pensionsopsparingen. Derfor er det særlig vigtigt, at vi sikrer gode afkast til vores medlemmer. Det er det naturligvis for alle pensionsselskaber, men endnu mere for PenSam, da vores medlemmer har en lille pensionsøkonomi. Derfor er det også meget tilfredsstillende, at vi i 2023 fik et positivt afkast for året på 12,8 pct. i Fleksion samtidig med, at vi investerer ansvarligt og i den grønne omstilling.

På de følgende sider kan du dykke ned i vores tilgang til og arbejde med ESG og blive klogere på, hvordan vi sikrer gode afkast samtidig med, at vi arbejder for en mere bæredygtig fremtid.

God læselyst.

Torsten Fels
Administrerende direktør, PenSam

Introduktion til PenSam

PenSam leverer arbejdsmarkedspensioner til FOA's faggrupper. Faggrupperne består af lønmodtagere i både kommuner, regioner og private virksomheder.

PenSam leverer arbejdsmarkedspensioner til FOA's faggrupper. Faggrupperne består af lønmodtagere i både kommuner, regioner og private virksomheder.

Som arbejdsmarkedspensionsselskab er PenSams overordnede formål at sikre medlemmer og deres familier sikkerhed og forsørgelse ved sygdom, invaliditet, død og alderspensionering gennem supplerende arbejdsmarkedspensioner. Formålet udgør i sig selv et samfundsansvar og efterleves ved at have et kontinuerligt fokus på omkostningseffektivitet, forståelse for vores medlemmers behov og ved at sikre attraktive pensionsafkast, der til sammen er med til at bidrage positivt til tilværelsen, i arbejdslivet og på pension.

Som arbejdsmarkedspensionsselskab står PenSam på ryggen af aftaler mellem arbejdsmarkedets parter og spiller gennem kerneforretningen en væsentlig rolle i den offentlige økonomi i Danmark. PenSam har således en særlig forpligtelse til at være engageret og gøre sig gældende i pensionspolitiske dagsordener, der kan skabe et bedre pensionssystem for Pensams medlemmer og bidrage til en positiv samfundsudvikling generelt. Som institutionel investor er PenSam sit samfundsansvar bevidst og agerer ansvarligt og ordentligt inden for området bæredygtige investeringer. Det indebærer, at PenSam yder sit bidrag til opnåelsen af de globale klimamålsætninger, bl.a. gennem nedbringelse af CO_2-udledning og ved at have ambitiøse mål for andelen af bæredygtige investeringer i vores investeringsportefølje. Det indebærer også at bidrage til bedre arbejdstagerrettigheder og fremme en ansvarlig skatteadfærd i de virksomheder, vi investerer i. Både forbedrede arbejdstagerrettigheder og ansvarlig skatteadfærd er vigtige og naturlige områder at beskæftige sig med set i forhold til de faggrupper, som PenSam repræsenterer.

Ansvarlighed og ordentlighed er grundlæggende værdier i PenSam, både i den måde PenSam er arbejdsgiver, driver forretning og forvalter vores investeringer på.

PenSams rapport om samfundsansvar består af fire dele.

- **Den første – og mest omfattende del** – sammenfatter årets aktiviteter og arbejdet med samfundsansvar og integration af ESG-faktorer i investeringsforvaltningen.
- **Den anden del** handler om PenSam som arbejdsplads og ansvarlig arbejdsgiver, og indeholder i den forbindelse en ESG-nøgletalsoversigt, der viser de senere års positive udvikling internt i PenSam.
- **Den tredje del** klimarapporterer i overensstemmelse med branchehenstillingen fra brancheorganisationen Forsikring & Pension.
- **I den sidste del** rapporteres der i overensstemmelse med TCFD's (Taskforce on Climate-related Financial Disclosures) anbefalinger om, hvordan PenSam som virksomhed ledelsesmæssigt og strategisk tilgår og rapporterer om klimarisici.

Rapporten indeholder den lovpligtige redegørelse for §142 i Bekendtgørelsen om finansielle rapporter for forsikringsselskaber og tværgående pensionskasser og §99a i årsregnskabsloven.

PenSam som ansvarlig investor

Kortlægning af ESG-arbejdet gennem tiden og forventede aktiviteter det kommende år

Som institutionel investor spiller PenSam en central rolle i at fremme den bæredygtige udvikling inden for klima og miljø samt sociale- og ledelsesmæssige forhold. Det gør vi ved at sikre, at kapitalen – vores medlemmers pensionsmidler – allokeres til bæredygtige aktiviteter og ved at gøre vores indflydelse gældende i de selskaber, vi investerer i.

PenSam har længe haft et fokus på at integrere ESG-forhold i investeringerne. Det har vi, fordi vi som investor vil bidrage til en bæredygtig udvikling af samfundet, og fordi vi over tid har set en stigende sammenhæng mellem bæredygtige investeringer og attraktive afkast. Arbejdet med at tage ansvar for det omkringliggende samfund begyndte allerede i 00'erne med enkelte tiltag, hvor PenSam frasolgte flere selskaber herunder Wal-Mart, Samsung og Coca-Cola på grund af uansvarlig forretningsadfærd.

Siden er der sket store forandringer, og området bevæger sig stadig med stor hast. Særligt siden 2016 er PenSams arbejde med at integrere ESG-forhold i investeringsforvaltningen intensiveret og gjort langt mere systematisk og datadrevet. Dette med udgangspunkt i konkrete politikker, målsætninger og nyeste videnskab og forskning inden for ESG-området.

Fremhævede aktiviteter inden for bæredygtighed siden 2016-2023

2016

PenSam ekskluderer selskaber fra porteføljen med over 30 pct. eksponering til kul (udvinding og afbrænding)

2017

PenSam ekskluderer tobaksselskaber fra investeringsporteføljen

PenSam begynder at foretage en ESG-vurdering og -rating af alle eksterne forvaltere

2018

Med udgangspunkt i Verdensmålene vedtages det, at PenSam skal have særligt fokus på skat, klima og arbejdstagerrettigheder arbejdet med ESG

PenSam udarbejder og vedtager en skattepolitik, der skal bidrage til at sikre, at selskaberne i investeringsporteføljen betaler korrekt skat

2019

Indledt dialog med 21 multinationale selskaber om skatteengagement, der blandt andet skal bidrage til at øge transparensen i deres skattebetalinger

PenSam sætter klimamål om, at 10 pct. af porteføljen skal understøtte den grønne omstilling ved udgangen af 2025 (sidenhen opjusteret)

PenSam indgår i det globale investorinitiativ, Climate Action 100+ mhp. at reducere CO_2-udledningen i mere end 161 multinationale selskaber

2020

PenSam overgår til MSCI Bæredygtigt Benchmark for aktieporteføljen. I den forbindelse foretages et stort frasalg af fossile selskaber i porteføljen

PenSam nedsætter eksklusionsgræsen for selskaber relateret til kul fra 30 pct. til 5 pct. målt på virksomhedens omsætning

PenSam tilslutter sig pensionsbranchens skattekodeks for unoterede investeringer

2021

PenSam overgår til et klimavenligt benchmark i porteføljen for virksomhedsobligationer

PenSam initierer nyt fokusområde for bæredygtigt byggeri med en række mål frem mod 2025

PenSam tilslutter sig Paris Alignment Investment Initiative med tilhørende målsætninger om blandt andet at være klimaneutral i 2050

PenSam vedtager ny klimastrategi: CO_2-udledningen inden for tre aktivklasser skal reduceres med 44 pct. inden 2025 (siden opjusteret)

2023

PenSam har øget målet om CO_2-reduktion fra tidligere 44 pct. til nu 55 pct. i 2025. 55 pct.-målet omfatter børsnoterede aktier og -obligationer og den danske ejendomsportefølje.

I efteråret 2023 tilsluttede PenSam sig initiativet Taskforce on Nature-related Financial Disclosures (TNFD). TNFD har bl.a. til formål at fremme transparens og nøgletal på området for biodiversitet.

PenSam har investeret et større trecifret millionbeløb i en nyskabende 'impact fond' under Morgan Stanley, kaldet 1GT, der skal reducere CO_2-udslip svarende til 1 gigaton.

EU's disclosureforordning, der fastsætter de lovmæssige rammer for PenSams integration af bæredygtighed i investeringsforvaltningen, er blevet fuldt implementeret. Bl.a. fremgår tal for PenSams bæredygtighedsaftryk nu på vores hjemmeside.

2022

PenSam har øget målet om grønne investeringer i Fleksion fra 10 pct. til 15 pct. i 2025 og 20 pct. i 2030

Medforslagsstiller på Microsofts generalforsamling om yderligere åbenhed om selskabets skattebetalinger

PenSam har i samarbejde med to andre pensionskasser været i dialog med Amazon om deres tilgang til grundlæggende arbejdstager-rettigheder

PenSam har indgået et samarbejde med ATP om indhentning af data på unoterede investeringer

Forventede aktiviteter i 2024

CSRD – EU's nye bæredygtighedslovgivning
I starten af 2024 forventes EU's omfattende bæredygtighedslovgivning, CSRD at blive vedtaget i Folketinget. CSRD sætter rammerne for, hvordan PenSam skal indarbejde hensyn til bæredygtighed i hele forretningen. I 2024 igangsætter PenSam for alvor arbejdet med at implementere CSRD, hvilket bl.a. indebærer udarbejdelse af en såkaldt væsentlighedsanalyse af vores værdi- og aktivitetskæde samt en vurdering af fremtidigt databehov og -understøttelse.

Nyt klimabenchmark for aktier
I 2024 vil PenSam overgå til et nyt klimabenchmark for den børsnoterede aktieportefølje. Det nye klimabenchmark forventer at reducere CO_2-udledning ift. markedsindekset og øger samtidig allokeringen til virksomheder med bæredygtige aktiviteter. Samtidig sikrer det nye klimabenchmark, at sektor- og virksomhedskoncentrationen ikke i for stort omfang kan afvige fra markedsindekset.

Nye retningslinjer for stemmeafgivning i børsnoterede selskaber
I det kommende år vil PenSam skærpe sin stemmeafgivningspolitik i en yderligere ESG-venlig retning. Det gælder i forhold til aktionærforslag på bl.a. klima- og skatteområdet. Der er allerede igangsat en dialog med den nuværende serviceudbyder ISS Proxy Voting, og arbejdet fortsætter i 2024.

Ny bæredygtighedsstrategi for den udenlandske ejendomsportefølje
I 2024 fortsætter arbejdet med at udarbejde en bæredygtighedsstrategi for den udenlandske, ligesom PenSam i dag har på danske ejendomme.. Dette med henblik på at integrere klima-, miljø- og sociale forhold på ejendomsområdet – nybyg såvel som renovering.

PenSams vej til en bæredygtig fremtid

PenSams tilslutning til vigtige konventioner, principper og retningslinjer

PenSams arbejde med ansvarlige investeringer tager afsæt i en række internationalt anerkendte konventioner, principper og retningslinjer. Det gør vi for at sikre en ansvarlig forretningsadfærd i overensstemmelse med den globale udvikling inden for områderne klima, miljø og sociale og ledelsesmæssige forhold.

PenSams ansvarlige investeringer understøtter blandt andet:

UN Global Compact's 10 principper

Om god forretningsadfærd inden for miljø, menneskerettigheder, arbejdstagerrettigheder og korruption.

COP21 Paris-aftalens målsætning

Om en maksimal global temperaturstigning på 1,5 grader.

OECD's guidelines

For multinationale selskaber om anbefalinger til ansvarlig virksomhedsadfærd.

FN's 17 Verdensmål

For en Bæredygtig Udvikling. PenSam arbejder fokuseret med 6 udvalgte verdensmål inden for Klima (nr. 7, 9 og 13), Retfærdig skat skat (nr. 10), Arbejdstager-rettigheder (nr. 8) og Bæredygtige byer og lokalsamfund (nr. 11).

PenSams aktuelle målsætninger

PenSam vedtager løbende nye målsætninger på ESG-området i takt med at arbejdet med bæredygtighed udvikler sig, og der kommer ny lovgivning til. Overblikket viser nogle af de aktuelle mål vi arbejder mod for en mere bæredygtig fremtid.

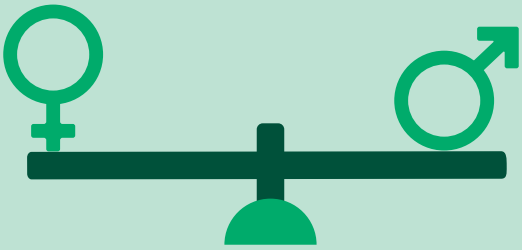
Klimamål:

Mål 2050: PenSams investeringsportefølje skal være klimaneutral.

Mål 2030: 20 pct. af investeringerne i pensionskonceptet Fleksion skal understøtte den grønne omstilling.

Mål 2025: PenSam skal reducere CO_2-udledningen med 55 pct. inden for tre aktivklasser (globale aktier, kreditobligationer og danske ejendomme).

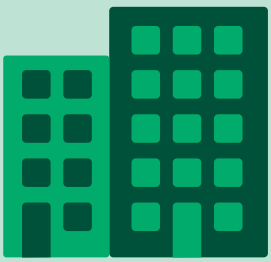
Mål 2025: 15 pct. af investeringerne i pensionskonceptet Fleksion skal understøtte den grønne omstilling.

Mål inden for Sociale- og ledelsesforhold:

Skat: PenSams investeringsaktiver skal understøtte en ansvarlig skatteadfærd.

Arbejdstagerrettigheder: PenSams investeringsaktiver skal efterleve internationale principper om menneske-rettigheder og arbejdstagerrettigheder.

Miljømål:

Bæredygtigt byggeri: DGNB-certificere en femtedel af ejendommene, forbedre energi-mærkningen med 25 pct. af ejendommene og reducere CO2-udledningen med 50 pct. på ejendommene i den danske ejendomsportefølje.

Fokusområde: Klima

PenSam har fokus på, at både unoterede og noterede investeringer støtter op om den grønne omstilling og tager hensyn til klimarelaterede forhold. PenSam har i den forbindelse sat en målsætning om, at CO_2-udledningen på tværs af aktivklasserne 'globale aktier', 'kreditobligationer' og 'danske ejendomme' skal reduceres med 55 pct. inden udgangen af 2025.

Målet om en reduktion på 55 pct. skal ses som et delmål mod total klimaneutralitet i investeringsporteføljen i 2050. Det sker som led i PenSams tilslutning til klimainitiativet Paris Aligned Investment Initiative.

PenSam søger derfor at investere i aktiver med et grønt sigte, ligesom der løbende frasælges energiselskaber for at nedbringe PenSams investeringer i fossile brændstoffer. Selskaber som i tidens løb frasælges og ekskluderes fra porteføljen tages imidlertid løbende op til overvejelse, hvis de udviser ambitioner og reel vilje til at handle med hensyn til at transformere sig i en mere ansvarlig retning. Et konkret eksempel er det tyske energiselskab RWE, der blev taget af PenSams eksklusionsliste efter at have påbegyndt en positiv transition mod at udfase energiproduktion fra kul til vedvarende energikilder.

PenSam er desuden en del af pensionsbranchens betingede tilsagn om at investere yderligere 350 mia. kr. i den grønne omstilling frem mod 2030, der blev meldt ud i efteråret 2019 på et FN-møde i New York. Siden tilsagnet i New York har PenSam investeret ca. 4-5 mia. kr. i den grønne omstilling og samlet ca. 10 mia. kr.

PenSam har arbejdet struktureret med at integrere klimaforhold i investeringsporteføljen siden 2016, hvor de første selskaber med mere end 30 pct. relateret til udvinding eller afbrænding af kul blev ekskluderet. Selskaber relateret til udvinding af tjæresand er sidenhen blevet ekskluderet, da udvinding af tjæresand er meget forurenende og CO_2-udledende.

I 2019 ekskluderede PenSam 26 selskaber i olieindustrien ud fra en vurdering af, at disse selskaber er særligt eksponerede og mindst forberedte, når det handler om klimaforandringerne og grøn omstilling. Disse eksklusioner er ikke kun sket ud fra et klimahensyn, men også ud fra en risikobetragtning. Selskaberne risikerer at blive forældede i en relativ nær fremtid og blive udkonkurreret af fremtidens energikilder, hvilket er en uholdbar investering for en langsigtet investor som PenSam.

I forbindelse med de tiltagende krav inden for bæredygtighedsområdet har PenSam de senere år haft et stort fokus på at indarbejde klimaoplysninger og -perspektiver i investeringsforvaltningen. Det gælder særligt forhold vedrørende EU's disclosureforordning, som stiller krav om, hvordan bæredygtighedsrisici skal integreres og bæredygtighedsinformationer formidles på det finansielle område.

På klimaområdet har PenSam skærpet målsætningerne for grønne investeringer i pensionskonceptet Fleksion. Inden udgangen af 2025 skal 15 pct. af konceptets investeringer være grønne, og inden udgangen af 2030 har vi en målsætning på 20 pct. I PenSam har vi opjusteret målsætningerne ud fra en betragtning om, at flere børsnoterede selskaber investerer grønt, ligesom det må forventes, at der også inden for en overskuelig årrække vil komme flere udstedelser af grønne obligationer.

I det kommende år vil PenSam fortsætte med at vurdere, hvordan der kan foretages investeringer, som bidrager til den grønne omstilling. Samtidigt vil der være et stort fokus på at engagere sig i flere dialogprogrammer, hvor vi vil påvirke selskaber i en mere bæredygtig og grøn retning.

Nyskabende klimainvestering skal fjerne 1 gigaton CO_2

Sammen med flere andre danske pensionsselskaber har PenSam investeret i en nyskabende såkaldt impact fond, kaldet "1GT", under den amerikanske investeringsbank Morgan Stanley, der skal reducere CO_2-udslip svarende til 1 gigaton.

Som navnet "1GT" antyder, har fonden til formål, at investeringerne fra de danske pensionskasser og en række andre investorer samlet set skal forhindre udledning af op mod 1 gigaton CO_2 i atmosfæren inden udgangen af 2050. Det svarer til 23 gange den samlede udledning i Danmark i 2022.

Den ambitiøse målsætning skal nås ved at have fokus på klimavenlige og innovative investeringer, der både skal levere attraktive afkast til pensionsselskabernes medlemmer og gavne den grønne omstilling.

Fondens investeringer tager udgangspunkt i virksomheder inden for energi, transport, fødevarer og landbrug, som i dag repræsenterer størstedelen af den globale CO_2-udledning og dermed har et udtalt omstillingsbehov og -potentiale.

Fokusområde:
Ansvarlig skat

Selskabers skatteadfærd er et naturligt fokusområde for PenSam, eftersom virksomhedernes skattebetalinger er afgørende for en velfungerende offentlig velfærdssektor, som størstedelen af PenSams medlemmer er ansat i og i øvrigt er afhængige af i pensionstilværelsen. Korrekte skattebetalinger er med andre ord med til at sikre tilstrækkelig med kvalificeret arbejdskraft i velfærdssektoren og garantere alle danskere et økonomisk råderum til en værdig pensionstilværelse.

Som ansvarlig investor er det vigtigt for PenSam at bidrage til at udvikle det nationale og internationale skatteområde. Derfor har PenSam formuleret sin egen skattepolitik, hvor vi stiller krav til, at alle selskaber, som PenSam investerer i, skal betale deres skat i henhold til den gældende lovgivning, både hvad angår lovens bogstav og intention. Vi har også en forventning om, at vores samarbejdspartnere udviser en skatteadfærd, der er i overensstemmelse med PenSams skattepolitik. Samtidigt opfordrer vi kraftigt til, at vores samarbejdspartnere og de selskaber, vi investerer i, vedtager deres egen skattepolitik. Politikken skal gerne sikre opfyldelse af enhver gældende skattelovgivning i det respektive land, og at der ikke foretages handlinger, som bevidst strider imod OECD's BEPS-anbefalinger.

PenSam har derudover tilsluttet sig et fælles skattekodeks for den danske pensionssektor, som indeholder principper og anbefalinger for unoterede investeringer. Gennem tilslutningen har PenSam forpligtet sig til at sikre, at alle kapitalforvaltere, der samarbejdes med, bestræber sig på at overholde gældende skattelovgivning og praksis i de lande, hvor investeringerne er foretaget.

Alle PenSams aktier og kreditobligationer bliver løbende overvåget for skatteproblematikker. Overvågningen sker blandt andet gennem PenSams samarbejdspartner, screening- og engagementsbureauet Sustainalytics. Hvis det hænder, at PenSam bliver gjort opmærksom på, at et selskab har udvist en uansvarlig skatteadfærd, vil investeringen blive taget op til overvejelse. I PenSam mener vi nemlig ikke, at aggressiv skatteplanlægning bidrager til det langsigtede afkast på investeringerne. I løbet af 2023 har PenSam indgået i dialoger med flere store selskaber i porteføljen om at udvise større ansvarlighed og åbenhed på skatteområdet.

Gennem direkte aktivt ejerskab over for selskaberne på deres generalforsamlinger, har PenSam sammen med en række andre investorer stillet som forslag, at ledelsen og bestyrelsen skal aflægge en skattegennemsigtighedsrapport, herunder land-for-land-rapportering, der redegør for selskabernes skattebetalinger og -strukturer i hvert land, de har aktiviteter i.

PenSam har i løbet af året fremført og støttet forslag på bl.a. Amazon, Microsoft, Cisco og oliegiganten ConocoPhillips generalforsamling. Derudover har PenSam været i dialog med 12 store farma- og tech-selskaber gennem dialogprogrammet Taxation 2.0 i regi af Sustainalytics.

Ansvarlig skat bliver i stadig stigende grad anerkendt som et ESG-forhold, som selskaberne skal tage hensyn til og rapportere om. Ligeledes kommer der flere initiativer, der skal fremme en ansvarlig skattebetaling, og mange investorer støtter op om disse initiativer.

Fokusområde:
Arbejdstagerrettigheder

Som arbejdsmarkedspensionsselskab for medlemmer ansat i velfærdssektoren er menneskerettigheder, herunder arbejdstagerrettigheder, et naturligt fokusområde for PenSam. PenSams investeringer overvåges derfor løbende for kritisable forhold eller brud på konventioner og internationale aftaler om menneskerettigheder og arbejdstagerrettigheder.

PenSams arbejde tager afsæt i FN's Retningslinjer for Menneskerettigheder og Erhvervsliv, der udgør en overordnet ramme for erhvervslivets ansvar for menneskerettigheder, samt konventioner fra ILO, Den Internationale Arbejdsorganisation, som er FN's faglige organ for arbejdsmarkedsspørgsmål.

ILO arbejder for at bekæmpe fattigdom og fremme social retfærdighed gennem en række konventioner om grundlæggende arbejdstagerrettigheder, som blandt andet tæller konventioner mod tvangsarbejde og børnearbejde og konventioner for at fremme sikkerhed, sundhed og ordentligt arbejdsmiljø på arbejdspladsen.

PenSams investeringer foretages med respekt for disse internationale konventioner, og bliver PenSam bekendt med, at konventionerne ikke overholdes, går PenSam i dialog med selskabet og/eller ultimativt ekskluderer selskabet fra porteføljen.

I løbet af 2023 har PenSam fortsat den direkte dialog med Amazon vedrørende deres tilgang til grundlæggende arbejdstagerrettigheder. Det er sket på baggrund af flere sager, hvor medierne er blevet bekendt med, at Amazons forretningsmodel underminerer de ansattes fagforeningsrettigheder. PenSam, Sampension og PKA indledte på den baggrund en dialog med Amazon og opfordrede vselskabet til at udarbejde en uvildig rapport, der analyserede, hvordan selskabets nuværende politikker beskytter de grundlæggende rettigheder til foreningsfrihed og kollektive forhandlinger. Gruppen af investorer er siden øget med yderligere 10 danske institutionelle investorer, således gruppen nu består af 13 danske investorer.

PenSam har for nuværende ekskluderet 12 selskaber på baggrund af manglende respekt for arbejdstagerrettigheder. De ekskluderede selskaber tæller blandt andre Tesla og WalMart for medarbejdernes manglende mulighed for organisering.

Kakaoindustrien i Ghana og Elfenbenskysten

PenSam har sammen med andre investorer og under ledelse af Sustainalytics været med i en 3-årig engagementproces om børnearbejde i kakaoindustrien i Ghana og Elfenbenskysten. I den forbindelse har der været dialog med de seks største chokoladeproducenter i verden. I den 3-årige periode er der sket en markant fremgang i forholdene i industrien. Blandt andet er andelen af børn, der går i skole steget fra 58 pct. til 80 pct. i Elfenbenskysten og fra 89 pct. til 96 pct. i Ghana. Også på andre områder er der sket sociale fremskridt.

Fokusområde:
Bæredygtigt byggeri

PenSam har en bæredygtighedsstrategi på ejendomsområdet, der har til formål at sikre markante reduktioner af CO_2-udledningen i den danske ejendomsportefølje. Derudover har den til sigte at integrere miljømæssige og sociale forhold i byggeriet ved at have fokus på drifts- og energioptimering, biodiversitet samt bedre trivsel og rammer for at skabe 'det gode liv' for PenSams lejere.

Målsætningerne for strategiarbejdet med bæredygtigt byggeri er, at PenSam ved udgangen af 2025 har:

- reduceret CO_2-udledningen i den danske ejendomsportefølje med 50 pct.
- forbedret energimærkerne med 25 pct.
- udbredt ladestandere på 5 pct. af alle p-pladser i ejendomsporteføljen
- certificeret 20 pct. af ejendommene.

Certificering af ejendomme skal ske med udgangspunkt i DGNB-standarden, som er et kvalitetsstempel på bæredygtigheden i ejendommen eller ejendomsprojektet. For at PenSams ejendomme kan blive DGNB-certificeret kræver det, at der er inkluderet social-, miljø- og økonomisk bæredygtighed i byggeriet og driften, og at perspektiverne er vægtet ligeligt. Eksempelvis skal der være et balanceret og proportionelt forhold mellem byggeomkostninger og drift over for energiforbrug, indeklima og ejendommens akustik.

PenSam har i 2023 fortsat det målrettede arbejde med at indfri bæredygtighedsmålsætningerne på ejendomsområdet. Målsætningen for 2025 er tæt på at være indfriet for så vidt angår certificeringer.

Vi er halvvejs med at indfri målsætningen om en CO_2-reduktion fra ejendomsporteføljen på 50 pct.

Endelig arbejdes der intenst med at opsætte ladestandere, hvor vi ved udgangen af 2023 mangler at opsætte ca. 50 ladestandere for at indfri vores målsætning.

DGNB-certificering af PenSams hovedsæde

I det seneste år er der arbejdet intensivt på at løfte bæredygtighedsniveauet i PenSams domicil på Jørgen Knudsens Vej 2 i Farum.

Udover de energimæssige besparelser som renoveringen fører med sig, sikrer det samtidig, at vi i PenSam går forrest og bidrager til den bæredygtige omstilling af samfundet som helhed.

Jørgen Knudsens Vej 2 er netop blevet DGNB guld-certificeret, der er en af de højeste certificeringer, eksisterende bygninger kan opnå.

Den nye bæredygtighedscertificering indebærer bl.a. at:

- **Ladekapaciteten er udvidet** med yderligere ladestandere, så der i dag er 22 ladestandere, svarende til ca. 10 pct. af parkeringspladserne på ejendommen.
- Der er oprettet **energistyring på ejendommen,** så forbrug løbende monitoreres, og der hurtigt kan sættes ind hvis uhensigtsmæssigt overforbrug eller fejl konstateres.
- **Energioptimering på ejendommen** forbedres løbende, og der stræbes efter at opnå energimærke A2010, når alle tiltag er udført.
- Der gennemføres en fuldstændig **udskiftning af lyskilder** til LED og udskiftning af varmepumper.
- Der er igangsat arbejde med henblik på at undersøge **muligheden for opsætning** af solpaneler.

Ca. 220 medarbejdere i PenSam Pension og PenSam Bank benytter til daglig ejendommens faciliteter.

Ejendommen er beliggende i et område omgivet af bl.a. Marie Kruse skole & gymnasium og tæt ved Furesøen og Farum Bycenter.

Ansvarlige investeringer i PenSam – tre tilgange

I PenSam ser vi det som en central opgave at holde høj selvjustits med alle vores investeringer. Det gælder både nuværende som potentielle investeringer, unoterede som noterede.

PenSams investeringsporteføljer bliver jævnligt overvåget og screenet med henblik på at sikre, at alle selskaber lever op til PenSams principper for ansvarlighed og ordentlighed.

PenSam har anlagt en tilgang til arbejdet med ansvarlige investeringer, der overordnet kan opdeles i tre elementer:

Eksklusion

Investeringer, der ikke ønskes i porteføljen, fx selskaber relateret til kontroversielle våben, tobak og kul.

Aktivt ejerskab

Investeringer i selskaber, hvor PenSam typisk i samarbejde med andre investorer forsøger at påvirke selskaber og andre aktører i en ønsket retning.

Impact investeringer

Investeringer der foretages med henblik på at understøtte en ønsket udvikling, fx vindmølleenergi.

Eksklusion

Der foretages eksklusion af selskaber og lande/stats-obligationer, der ikke ønskes i PenSams portefølje. Eksklusion foretages som følge af, at disse på langt sigt vurderes at introducere bæredygtighedsrisici, som ikke kompenseres via et højere forventet afkast. Yderligere ekskluderes investeringer, der ikke lever op til PenSams værdier og holdninger.

På baggrund af en analyse kan PenSam beslutte at ekskludere selskaber fra investeringsporteføljen ud fra blandt andet manglende overholdelse af og respekt for menneske- og arbejdstagerrettigheder, involvering i korruptionsager eller grundet miljø- og klimaudfordringer. Det gælder os selskaber relateret til specifikke industri-områder, som eksempelvis kontroversielle våben og tobak eller fossile selskaber relateret til kul, olie, gas, tjæresand og kul, der ikke viser transition eller ambitioner for en grøn omstilling af kerneforretningen. Endeligt ekskluderes selskaber på baggrund af internationale sanktioner.

Der er i øjeblikket cirka 350 virksomheder på eksklusions-listen, hvoraf knap halvdelen er ekskluderet som følge af forretning inden for fossil energi. Yderligere er der godt 80 virksomheder inden for kontroversielle våben på listen, mens resten er fordelt på sanktioner/forretningsetik, arbejdstager-/menneskerettigheder og tobak.

Eksklusion af selskaber sker blandt andet på baggrund af tilvejebragt information af vores samarbejdspartner på ESG-området, Sustainalytics, som halvårligt eller oftere efter behov udarbejder overvågningsrapporter af PenSams noterede investeringsportefølje. Overvågningen sker med udgangspunkt i FN Global Compacts 10 Principper for god forretningsadfærd og resulterer i en række anbefalinger, som PenSam herefter tager stilling til. For så vidt angår de unoterede investeringsaktiver foretager PenSam selv overvågningen med bistand fra eksterne forvaltere.

Der foretages desuden indirekte eksklusion af selskaber gennem PenSams brug af det klimavenlige benchmark, MSCI ACWI Climate Change Index, som løbende integrerer forhold om klimarisici i den globale aktie-portefølje. Ved den regelmæssige sammensætning og justering af MSCI-indekset bliver selskaber løbende ekskluderet fra PenSams aktieportefølje, fordi de ikke understøtter benchmarkets krav til bæredygtige investeringer. Det samme gør sig gældende for såkaldte "high yield"- og "emerging markets"-obligationer, hvor PenSams investeringer følger et skræddersyet klimavenligt benchmark, der er udarbejdet i samarbejde med Blackrock.

PenSam ekskluderer også lande, hvorfra der ikke kan investeres i statsobligationer og statsejede selskaber. Eksklusion af lande sker ud fra en struktureret tilgang, hvor landene bliver vurderet ud fra en ESG-score, sanktionerede lande, EU's sortliste for skattely og PenSams egne vurderinger.

I øjeblikket er cirka 40 lande på eksklusionslisten.

Overblikket over samtlige selskaber og lande, PenSam har ekskluderet, fremgår af eksklusionslister, som kan findes på www.pensam.dk

Eksklusion eller relation?

PenSam ekskluderer løbende selskaber inden for den fossile industri. Det handler om at reducere den finansielle risiko i forhold til de selskaber, som ikke forventes at klare sig godt i den grønne omstilling. Ligeledes gør vi det for at bakke op om Parisaftalens mål om at begrænse de globale temperaturstigninger og PenSams eget mål om, at investeringsportefølje skal være CO2-neutral i 2050.

I forbindelse med den løbende proces med at overvåge porteføljerne er der i 2023 ekskluderet yderligere ni fossile selskaber. Selskaberne er blevet ekskluderet fra vores portefølje, fordi de ikke understøtter målet om CO_2-neutralitet i 2050. Derudover vurderes det, at selskaberne investeringsmæssigt kan blive negativt påvirket grundet manglende initiativer på klimaområdet.

Aktivt ejerskab

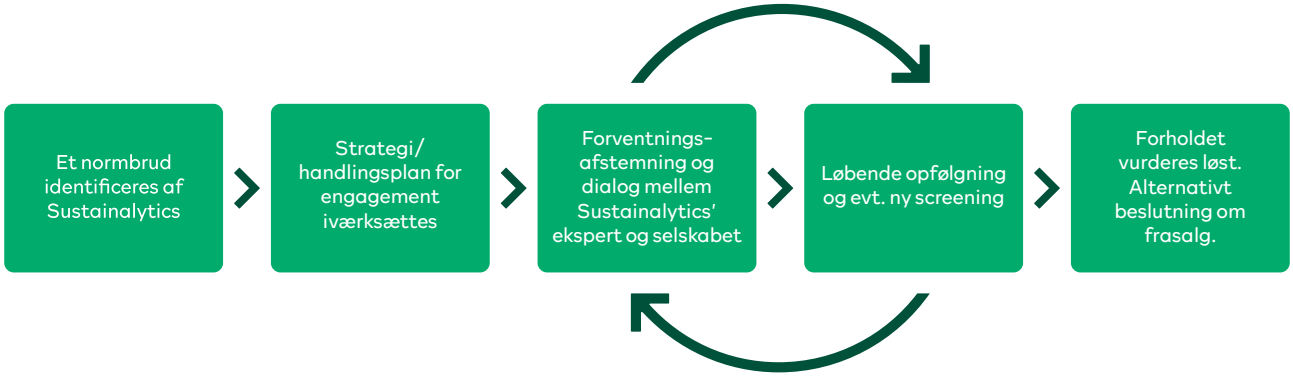
I PenSam ønsker vi at påvirke de selskaber, vi investerer i, til at arbejde i en mere ansvarlig retning. Det kalder vi aktivt ejerskab. PenSam går derfor løbende i dialog med selskaber, når der opstår kritiske sager, eller hvis et selskab ikke udviser grundlæggende ansvarlighed og ordentlighed over for samfundet.

For PenSam er aktivt ejerskab en integreret del af arbejdet som ansvarlig investor. Dels fordi rollen som institutionel investor forpligter, dels fordi selskaber har behov for ejere, der kan tage aktiv del i en konstruktiv dialog. På den måde bakker PenSam op om anbefalingerne fra Komitéen for god selskabsledelse om aktivt ejerskab.

PenSams aktive ejerskab foregår primært på tre niveauer:
1. Dialoger med selskaber i samarbejde med Sustainalytics og via andre investorer
2. Stemmeafgivning på generalforsamlinger i samarbejde med ISS Proxy Voting
3. PenSams direkte dialog med udvalgte selskaber

Dialoger med selskaber i samarbejde med Sustainalytics og andre investorer
Sammen med PenSams samarbejdspartner på ESG-området, Sustainalytics, går PenSam løbende i dialog med selskaber i investeringsporteføljen, som vi ønsker ændrer retning til en mere ansvarlig adfærd. Det kunne ekesempelvis være selskaber, der udviser en uansvarlig skattemæssig praksis, selskaber der benytter sig af børnearbejde, eller selskaber, der bidrager negativt til den grønne omstilling. Dialogen gennem Sustainalytics sker ofte sammen med en række andre store institutionelle investorer. På denne vis kan PenSam mobilisere maksimalt investorpres på det respektive selskab til at ændre adfærd og retning.

Den løbende overvågning af PenSams selskaber sker, som beskrevet under foregående afsnit, med hensyntagen til selskabernes efterlevelse af internationale konventioner, der er omfattet af blandt andet FN's Global Compacts 10 principper om respekt for menneskerettigheder, arbejdstagerrettigheder, miljø og klima samt antikorruption. Gennem denne overvågning vurderes det, om der er sket normbrud, og hvis det er tilfældet, igangsættes en såkaldt "engagement-proces", hvor der opstilles mål for, hvilke ændringer selskabet bør foretage for at ændre praksis. Igennem processen vurderes selskabet løbende for fremskridt, og hvis der ikke sker en positiv udvikling, kan det i sidste instans medføre, at selskabet ekskluderes fra PenSams investeringsportefølje. Nedenfor er beskrevet PenSams engagement-proces, som sker i samarbejde med Sustainalytics.

I løbet af 2023 har Sustainalytics, på vegne af PenSam, været i dialog med 60 selskaber om 66 sager i forhold til overtrædelse af internationale normer. Heraf er 8 sager i 8 selskaber blevet løst, ligesom der er sket fremskridt i mange af de øvrige selskaber.

2023-indsatsen tæller blandt andet:

- Amazon på baggrund af selskabets udfordringer med arbejdstagerrettigheder
- Microsoft og Cisco, hvor PenSam i forbindelse med selskabernes generalforsamlinger var medstiller på et forslag om øget transparens om virksomhedernes skattebetalinger

Overblikket over samtlige selskaber, PenSam er i dialog med, fremgår af observationslisten, som kan findes på vores hjemmeside.

Stemmeafgivning på generalforsamlinger i samarbejde med ISS Proxy Voting
PenSam samarbejder med ISS Proxy Voting om den løbende stemmeafgivning på generalforsamlinger, hvor der stemmes efter PenSams retningslinjer. Principielt stemmes der på alle generalforsamlinger, hvor PenSam er aktionær.

PenSams har i løbet af 2023 stemt på 2.249 generalforsamlinger, og der er på 949 generalforsamlinger stemt imod ét eller flere forslag fra ledelsen.

PenSam har i alt stemt på 25.731 forslag, og på 2.243 forslag, svarende til 8,7 pct., er der stemt imod ledelsens anbefalinger. De fleste stemmer imod ledelsen er inden for områderne governance og aflønning. Der er stemt for 772 aktionærforslag.

PenSam har på 46 generalforsamlinger stemt for 56 forslag vedrørende klima- og miljøforhold.

Forslagene har blandt andet drejet sig om, at selskaberne skal følge Paris-aftalen, krav om øget transparens og mål for reduktion af CO_2-udledning, diverse klimarapporter m.m.

I Danmark har PenSam stemt på 16 generalforsamlinger, og der er på 6 generalforsamlinger stemt imod ét eller flere forslag fra ledelsen.

Et overblik over, hvordan PenSam har stemt på de enkelte generalforsamlinger kan læses på www.pensam.dk.

PenSams direkte dialog med udvalgte selskaber
Som en yderligere tilgang til aktivt ejerskab går PenSam i dialog med udvalgte selskaber om at ændre adfærd eller transformere sig i en ønsket ansvarlig retning.

PenSam har i løbet af 2023 sammen med andre institutionelle investorer været i direkte dialog med selskabets ledelse og bestyrelse i Amazon om dens skattetransparens og forhold vedrørende arbejdstagerrettigheder.

Dialog gennem Climate Action 100+

PenSam deltager i investorsammenslutningen Climate Action 100+, som er en sammenslutning mellem mere end 700 af verdens største investorer, med samlet 68 billioner USD under forvaltning. Formålet er at påvirke verdens største CO_2-udledere til at leve op til Paris-aftalen og begrænse CO_2-udledningen fra deres aktiviteter.

Det vurderes, at de største selskaber tegner sig for mere end 80 pct. af udledningen fra den globale industri. Foreløbigt har tiltaget været en succes, da det er lykkedes at komme i god dialog med mange virksomheder, ligesom en del selskaber har opsat mål for at reducere CO_2-udledningen.

Impact investering

Som en tilgang til PenSams arbejde med ansvarlige investeringer foretager PenSam løbende såkaldte impact investeringer. Impact investeringer er karakteriseret ved at fremme en direkte positiv social, miljø- eller klimamæssig udvikling.

PenSam foretager primært impact investeringer inden for klimaområdet, hvor der blandt andet investeres i direkte infrastruktur inden for vedvarende energi, samt grønne og sociale obligationer.

De seneste par år har PenSam blandt andet foretaget betydelige impact investeringer inden for vedvarende energi i udlandet. Det gælder blandt andet opførelsen af tre onshore vindmøllepark i Litauen. Vindmølleparkerne har en effekt på 186 MW og vil årligt producere strøm svarende til et årligt strømforbrug for 128.000 danske husstande og sparer dermed klimaet årligt for 40.000 tons CO_2-udledning.

I 2023 har PenSam også investeret i en såkaldt impact fond kaldet "1GT" under den amerikanske investeringsbank Morgan Stanley. Foruden at sikre et godt afkast til medlemmerne har fonden også til formål, at investeringerne samlet set skal forhindre udledning af op mod 1 gigaton CO_2 i atmosfæren inden udgangen af 2050. Det svarer til 23 gange den samlede udledning i Danmark i 2022. 1GT-fondens investeringer tager udgangspunkt i virksomheder inden for energi, transport, fødevarer og landbrug, som i dag står for størstedelen af den globale CO_2-udledning, og hvor der derned er et udtalt omstillingsbehov og -potentiale.

PenSams impact investeringer foretages ofte i samarbejde med PKA i den danske kapitalforvalter AIP Management. Udover at skabe et godt langsigtet afkast til PenSams medlemmer er ambitionen at yde et klart bidrag til at mindske klimaforandringerne og medvirke til den grønne omstilling.

I de kommende år forventer PenSam at øge allokeringen til impact investeringer inden for blandt andet sol- og vindenergi, elektrificering og lagring.

Bæredygtige babycare-produkter

I slutningen af 2023 investerede PenSam i en mindre hollandsk virksomhed, som producerer bæredygtige plejeprodukter til babyer. Virksomheden blev startet af to fædre i 2013, da de selv oplevede ikke at kunne finde allergivenlige højkvalitetsprodukter til deres børn, som også var gode for planeten.

Både produkterne og deres indpakning er plastikfrie, og der bruges kun bæredygtige ingredienser. Virksomheden er certificeret "B-corp", som er en af de mest anerkendte standarder for både social- og klima-bæredygtighed. For nuværende sælges produkterne mest i det hollandske marked, men med hjælp fra blandt andet PenSams investering, skal de nu bredes ud til andre markeder også.

Teknologi til sænkning af køletemperaturer

I løbet af 2023 investerede PenSam i en mindre tysk logistikvirksomhed, som udvikler IT-løsninger til transportindustrien. De har udviklet en ny software, som gør det muligt at regulere temperaturen i langdistancelastbiler langt mere præcist under kørslen og desuden tage højde for ændringer i udendørstemperaturen undervejs.

Lastbiler er underlagt strenge krav om minimumstemperaturer jf. fødevaresikkerhedsstandarder. Med den nye software kan man stadig overholde disse krav, men med langt lavere energiforbrug i gennemsnit, som leder til store CO_2-besparelser. Virksomheden har også udviklet en anden logistik-software, der hjælper transportvirksomheder med at skifte fra brug af lastbiler til togtransport, hvilket ligeledes vil lede til CO_2-besparelser.

PenSam som ansvarlig arbejdsplads

PenSam har siden 2020 offentliggjort nøgletal for ESG (Environment, Social and Governance) baseret på den vejledning, som er udarbejdet af FSR – danske revisorer, Nasdaq og Finansforeningen.

PenSam har både som virksomhed og institutionel investor et fokus på alle tre områder miljø, sociale forhold og governance og monitorerer udviklingen på de enkelte nøgletal.

ESG-nøgletallene viser blandt andet PenSams egen CO_2-udledning (scope 1 og scope 2). Scope 1 omfatter direkte udledninger fra egne firmabiler, og viser en faldende udvikling de seneste fem år. Udviklingen er drevet af flere el- eller hybridbiler.

Scope 2 omfatter udledninger afledt af indkøbt energi, herunder primært elektricitet og fjernvarme. Tallene for 2020 og 2021 var påvirket af nedlukningen i forbindelse med coronapandemien og var dermed særligt lave. Sammenlignes resultatet fra de seneste to år med årene inden coronapandamien fortsætter den positive udvikling i forhold til at udlede mindre. Udviklingen skyldes en række initiativer i forhold til at reducere elforbruget, som for eksempel LED-belysning.

PenSams CO_2-udledninger fra investeringsporteføljen (scope 3) viser også en positiv udvikling over femårsperioden. Scope 3-beregningerne omfatter investeringer i aktivklasserne børsnoterede aktier, børsnoterede virksomhedsobligationer og danske ejendomme. Faldet skyldes et bevidst valg om at reducere eksponeringen mod CO_2-tunge virksomheder i specielt den fossile industri. Det lave nøgletal for 2022 er påvirket af, at markedsværdien på aktiverne faldt kraftigt i dette år, hvilket indgår i beregningen af nøgletallet.

Nøgletallet "Samlet CO_2e-aftryk for investeringsporteføljen" viser udledningen pr. investeret krone, hvilket gør en sammenligning over tid mere anvendelig. Der har været en positiv udvikling i perioden 2019 til 2023 med et fald på 57 pct. Fra 2022 til 2023 har der været en stigning, som primært kan henføres til større CO_2-udledning fra aktivklassen kreditobligationer, og at investeringer i danske ejendomme, der har en meget lav CO_2 udledning, fylder relativt mindre i den samlede investeringsportefølje.

ESG Nøgletal

	Notation	2023	2022	2021	2020	2019
Miljødata						
CO_2e, scope 1	Tons	10	14	15	20	22
CO_2e, scope 2	Tons	152	153	120	91	377
CO_2e, scope 3	Tons	318.044	231.628	360.501	391.231	615.378
heraf aktieportefølje (noterede aktier)	Tons	133.436	106.475	135.876	124.347	302.450
heraf virksomhedsobligationer	Tons	183.396	124.102	223.520	265.659	311.228
heraf danske ejendomme	Tons	1.212	1.051	1.105	1.225	1.700
Samlet CO_2e-aftryk for investeringsporteføljen	Tons/mio. kr.	4,6	4,0	5,2	6,6	10,8
aktieporteføljen (noterede aktier)*	Tons/mio. kr.	2,9	2,8	3,0	3,2	7,8
virksomhedsobligationer (noterede)*	Tons/mio. kr.	14,9	12,3	14,8	23,0	26,3
danske ejendomme*	Tons/mio. kr.	0,12	0,10	0,12	0,14	0,30
Energiforbrug	GJ	4.849	5.763	5.674	5.531	5.656
Vedvarende energiandel	%	56	63	62	56	13
Vandforbrug	m3	2.004	2.519	1.595	1.753	2.225
Sociale data						
Fuldtidsarbejdsstyrke	FTE	220	214	206	203	200
Kønsdiversitet	%	53	54	56	57	56
Kønsdiversitet for øvrige ledelseslag	%	43	44	50	41	45
Lønforskel mellem køn	Gange	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
Medarbejderomsætningshastighed	%	17	20	16	14	18
Sygefravær	Dage/FTE	6,0	6,2	4,3	5,0	5,3
Ledelsesdata						
Bestyrelsens kønsdiversitet	%	29	29	29	29	14
Tilstedeværelse på bestyrelsesmøder	%	100	100	96	96	89
Lønforskel mellem CEO og medarbejdere	Gange	5,0	5,0	4,9	4,8	4,7

Se Appendix A for en forklaring af de enkelte ESG-nøgletal.

Note: Kønsdiversitet er opgjort som andelen af kvinder. Lønforskel er mænds løn i forhold til kvinders løn.

I opgørelsen af CO2 e, scope 3, er der i begrænset omfang gjort brug af estimerede data.

CO2-aftrykket for henholdsvis aktier, virksomhedsobligationer og danske ejendomme afspejler en dækningsgrad på henholdsvis 100 %, 77% og 100 %.

*Tilføjet per 3. september 2024.

Klima-rapportering

Klimarapportering, jf. branchehenstillingen fra Forsikring & Pension

Klimarapportering	Enhed	Mål	2023	2022	2021	2020	2019
Investeringens CO_2 – aftryk							
Liv							
CO_2-udledning fra investeringsaktiver*	Tons	O	318.044	231.628	360.501	391.231	615.378
CO_2-aftryk	Tons/mio. kr.	O	4,6	4,0	5,2	6,6	10,8
Aktivt engagement i klimforbedringer							
Liv							
Aktivt ejerskab	(henvisning)	F		Redegørelse for anbefalinger om god selskabs-ledelse 2022			
Dialoger ifbm. aktivt ejerskab							
• egne dialoger	stk.	F		**			
• dialoger via climate action 100+ som lead/co-lead	stk.	F		**			
• dialoger via ESG-ratingbureauer	stk.	F		91			
• dialoger i alt	stk.	F		91			
Ejendomsinvesteringers bæredygtighed	(henvisning)	F			Politik og retningslinje for ansvarlige investeringer og aktivt ejerskab		
Bæredygtighed i forretningsmodeller							
Liv							
Tilslutning til Paris-aftalen	(henvisning)	F			Politik og retningslinje for ansvarlige investeringer og aktivt ejerskab		
Liv							
CO_2-Scope 1	Tons	O	10	14	15	20	22
CO_2-Scope 2	Tons	O	152	153	120	91	337
Vedvarende energihandel							
· Indkøbt	%		56	63	62	56	13
· Egenproduceret	%		0	0	0	0	0
Energiforbrug	GJ		4.849	5.763	5.674	5.531	5.656

O = Obligatorisk F = Frivilligt

Se Appendix A for en forklaring af de enkelte ESG-nøgletal.

*Dækker over udledningen på tværs af tre aktivklasser, som er 'globale aktier', 'kreditobligationer' og 'den danske ejendomsportefølje'.

**PenSam's dialoger føres i samarbejde med Sustainalytics.

PenSams integration af klimahensyn i henhold til anbefalingerne fra Taskforce on Climate-related Financial Disclosures (TCFD)

Baggrund
PenSam tilsluttede sig i 2019 'Taskforce on Climate-related Financial Disclosures' (TCFD), som er et globalt forum, der har udviklet en række anbefalinger om, hvordan selskaber ledelsesmæssigt og strategisk kan tilgå og rapportere om klimarisici.

Baggrunden for TCFD's arbejde er en antagelse om, at åbenhed og data om klimarelaterede forhold er en vigtig forudsætning for, at markedet bedst muligt kan indregne klimarelaterede risici og muligheder korrekt i prisfastsættelsen af aktiver. Som det fremgår af illustrationen, er anbefalingerne knyttet til fire sammen-hængende fokusområder, der hierarkisk består af:

1. Ledelse (Governance)
2. Strategi (Strategy)
3. Risikostyring (Risk Management)
4. Nøgletal og mål (Metrics and tagets).

I det følgende redegøres for PenSams tilgang til klimarelaterede forhold og -risici med udgangspunkt i TCFD's anbefalinger.

Anbefalede fokusområder inden for klimarelaterede finansielle oplysninger

Governance
Organisationens governance af klimarelaterede risici og muligheder.

Strategi
De faktiske og potentielle konsekvenser af klimarelaterede risici og muligheder for organisationens forretning, strategi og økonomisk planlægning.

Risikostyring
De processer som organisationen anvender til at identificere, vurdere og håndtere klimarelaterede risici.

Nøgletal og mål
De nøgletal og mål der anvendes til at vurdere og håndtere relevante klimarelaterede risici og muligheder.

Kilde: TCFD 2022 (egen oversættelse til dansk)

Figur 1. TCFD's fire fokusområder

1. Ledelse (Governance)

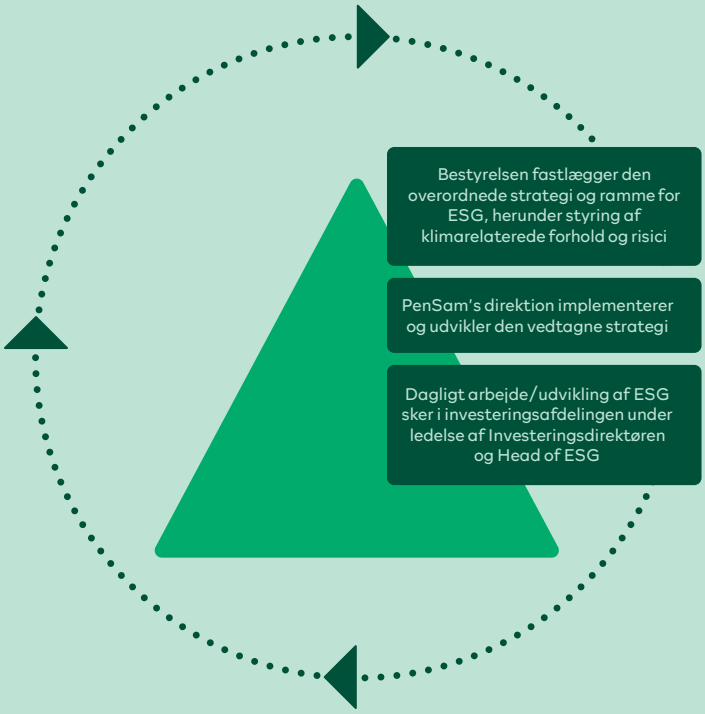
Det er PenSams bestyrelse som fastlægger de overordnede rammer for arbejdet med ESG, herunder hvordan bæredygtighedsrelaterede risici og -muligheder integreres i investeringsforvaltningen.

Bæredygtighedsrisici defineres bredt som både klima- og miljømæssige (E), men også sociale (S) eller ledelsesmæssige (G) begivenheder, der kan have negativ indvirkning på PenSams investeringer. Og omvendt kan den nødvendige grønne omstilling af verdensøkonomien også åbne for attraktive investeringsmuligheder.

PenSams strategiske tilgang til ESG-arbejdet er fastlagt i 'Politik og retningslinje for Ansvarlige Investeringer og Aktivt Ejerskab', der i sin helhed er tilgængelig på www.pensam.dk.

Direktionen implementerer og udvikler bestyrelsens vedtagede strategi, og det daglige arbejde er forankret i investeringsafdelingen under ledelse af investeringsdirektøren og Head of ESG.

Nye tiltag, som eksempelvis indstilling af nye grønne investeringer, forslag til ændringer i den gældende politik eller nye compliancekrav, forelægges Investeringskomitéen i PenSam til orientering/godkendelse af direktionen. Møder i Investeringskomitéen afholdes på månedsbasis.

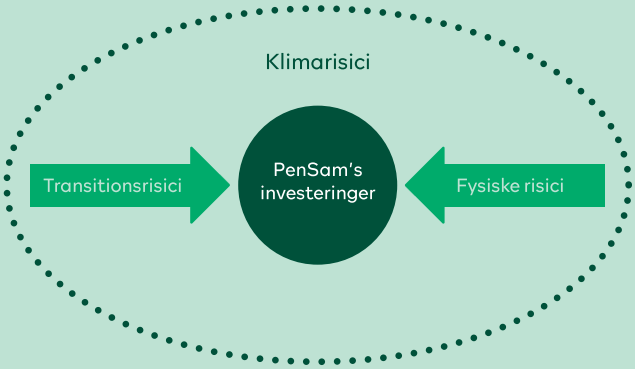

Figur 2. Beslutningsproces for arbejdet Klima og ESG

2. Strategi (Strategy)

2.1 Hvordan klimarisici defineres

I vores strategiske tilgang og arbejde med klimaområdet skelnes mellem to grupper af risici, transitionsrisici og fysiske risici.

Figur 3. Typer af klimarisici

Transitionsrisici opstår i samfundets forsøg på at adressere de klimarelaterede udfordringer. Transitionsrisici omfatter:

- Politisk og juridisk risiko: politiske initiativer målrettet modvirkning af klimaforandringer, energiforbedringstiltag eller subsidieordninger. Juridisk risiko knytter sig til søgsmål og retssager i tilknytning til forurening eller klimaskadende aktiviteter.
- Teknologisk risiko: teknologiske landvindinger/ disruption inden for vedvarende energi, der medfører ændringer i konkurrencebilledet, herunder lavere efterspørgsel efter konventionelle energityper.
- Markedsrisiko: ændring i udbud og efterspørgsel efter bestemte varer og services som følge af eksempelvis ændret forbrugeradfærd.
- Omdømmerisiko: negativ mediedækning, pres fra NGO'er og befolkningsdemonstrationer.

De fysiske risici består af:

- Akutte: ekstreme hændelser, herunder ekstrem varme og oversvømmelser.
- Kroniske: risici som følge af vedvarende ændringer i klimaet og vejrmønstre globalt, f.eks. øget vandstand, højere gennemsnitstemperaturer og deraf afledte demografiske ændringer.

2.2 Strategi for imødegåelse af klimarisici og -muligheder

Arbejdet med klima og ansvarlige investeringer kommer til udtryk i følgende tre elementer:

1. Eksklusion
2. Aktivt ejerskab
3. Impact investering

Der foretages eksklusion af selskaber og lande/stats-obligationer, der ikke ønskes i PenSams portefølje. Eksklusion foretages som følge af, at disse på langt sigt vurderes at introducere bæredygtighedsrisici, som ikke kompenseres via et højere forventet afkast. Yderligere ekskluderes investeringer, der ikke lever op til PenSams værdier og holdninger.

Aktivt ejerskab handler om at påvirke selskaber i en ønsket retning, oftest i samarbejde med andre investorer. Aktivt ejerskab kan i nogle tilfælde opfattes som et alternativ til eksklusion af et selskab.

Impact investeringer omfatter investeringer, der understøtter en ønsket retning, eksempelvis klimarelaterede investeringer som solcelle- og vindmølleparker. Det er en forudsætning for denne type investeringer, at det forventede afkast er tilfredsstillende i forhold til risikoen.

På klimaområdet er der i investeringsstrategien også fokus på følgende forhold:

- Begrænset eksponering mod fossile brændstoffer.
- Dialog/engagement primært med selskaber der har høj CO_2-udledning med henblik på ændring af forretnings-model og adfærd.
- PenSam skal være opsøgende i forhold til at foretage konkrete investeringer, der bidrager til den grønne omstilling, herunder særligt i forhold til alternative energikilder under forudsætning af konkurrence-dygtige afkast.

Klimavenligt benchmark

Den børsnoterede aktieportefølje følger MSCI ACWI Climate Change Indekset. Indekset har en tydelig klimaprofil med en markant undervægt til traditionelle energivirksomheder, der udvinder og distribuerer fossile brændstoffer. Og omvendt en overvægt til virksomheder, der udbyder produkter og ydelser, som bidrager positivt til den grønne omstilling.

Porteføljen af likvid kredit følger ligeledes et klimatilpasset indeks, der definerer investeringsuniverset. Investerings-universet tilpasses løbende, men udelukker på nuværende tidspunkt virksomheder, der udvinder og afbrænder fossile brændstoffer.

Nuludledning i 2050

PenSam har tilsluttet sig Paris Aligned Investment Initiative, hvor målet er at PenSam skal være net zero (nul CO_2 udledning) i 2050. Derudover er der udarbejdet delmål for CO_2-udledningen i 2025, hvor aktie- og kreditporteføljen samt den danske ejendomsportefølje skal udlede 55 pct. mindre CO_2 i forhold til 2019.

Ambitiøse målsætninger for bæredygtige investeringer

På klimaområdet har PenSam en målsætning om at henholdsvis 15 og 20 % af porteføljen skal være investeret i klimarelaterede løsninger i 2025 og 2030. Målsætningerne opdateres i takt med blandt andet teknologiudvikling, bedre forhold for gennemlysning af underliggende selskaber samt implementering af blandt andet EU's grønne taksonomi.

3. Risikostyring (Risk Management)

3.1 Generelt om risikoeksponering

PenSams investeringer fordeler sig overordnet i følgende aktivklasser:

- Børsnoterede aktier
- Likvid kredit (virksomhedsobligationer og statsobligationer fra udviklingslande)
- Alternative investeringer (PE, illikvid kredit, infrastruktur)
- Ejendomme
- Stats- og realkreditobligationer.

Det er PenSams vurdering, at hovedparten af aktivklasser i større eller mindre grad, er eksponeret mod klimarisiko. Der er dog betydelig forskel på, i hvilken grad de enkelte risikotyper er fremtrædende i de forskellige aktivklasser.

Som eksempel vurderes fysiske risici at være mere fremtrædende for infrastruktur- og ejendomsinvesteringer, end det er tilfældet for mange børsnoterede aktier og virksomhedsobligationer, PE og illikvid kredit. Fysiske risici kan også potentielt være fremtrædende for nogle typer af realkreditobligationer, hvor faktorer som energiforsyning og -forbrug, kystnær beliggenhed og vandstandsniveauer kan have potentiel investeringsmæssig betydning nu eller i fremtiden.

Med hensyn til transitionsrisici, eksempelvis klimapolitik og teknologiske landvindinger inden for vedvarende energi -, så vurderes disse at være mere fremtrædende for blandt andet børsnoterede aktier, virksomhedsobligationer og PE, end det er tilfældet for infrastruktur- og ejendoms-investeringer.

I PenSams processer for identifikation, vurdering og styring af klimarisici indgår følgende hovedtemaer:

3.2 Vurdering af konkrete klimarisici ved nye investeringstiltag

Klimarelaterede risici bliver sammen med de øvrige ESG-indsatser en stadig vigtigere del af PenSams due diligence processer. Dette gælder såvel ved vurdering af nye eksterne forvaltningsmandater, hvor investeringsstrategi og fondsforvalterens interne processer vurderes, såvel som ved direkte investeringer i danske ejendomme eller infrastrukturaktiver.

Risikostyringsafdelingen i PenSam foretager desuden konkrete risikovurderinger af alle nye direkte alternative investeringer, hvor sådanne overvejelser udgør et væsentligt element.

3.3 Anvendelse af klimavenlige benchmark, monitorering og eksklusion

For aktivklasserne børsnoterede aktier og likvide kredit-obligationer indgår anvendelse af eksterne benchmark og selskabsspecifikke ESG-analyser i porteføljestyringen. Dette vurderes i sig selv at have en risikomitigerende effekt.

Igennem et samarbejde med analyse- og engagement-selskabet Sustainalytics overvåger PenSam systematisk investeringsporteføljerne. Dertil udarbejdes løbende ESG-vurderinger af de eksterne forvaltere, der investerer på vegne af PenSam, hvilket også sker forud for indgåelse af nye aftaler.

Monitorering af investeringsporteføljen sker blandt andet på baggrund af Internationale aftaler og konventioner, herunder FN's Global Compact og FN-understøttede principper for ansvarlige investeringer, også betegnet PRI.

3.4 Inddragelse af klimarisikomodeller

PenSam vurderer, at kvantificering af klimarelaterede finansielle risici kræver adgang til viden, data og ressourcer, som bedst kan tilvejebringes ved samarbejde med eksterne leverandører af risikomålingsværktøjer.

Der er gennemført flere test-analyser af klimarisikoen i PenSams børsnoterede portefølje ved brug af MSCI's Climate Value-at-Risk model (Climate VaR). Modellen omfatter langt fra alle klima- og miljørisici, men giver en indikation af dels transitionsrisiko (politisk risiko og teknologiske muligheder) samt fysiske risici (akut og kronisk risiko baseret på klimamodeller og statistisk data) for en konkret portefølje. Climate VaR omfatter en tidshorisont på 60 år (i modellen estimeres nutidsværdien af fremtidige pengestrømme 60 år frem i tid), og Climate VaR-tallet udtrykker forventet tab/gevinst i porteføljen.

En Climate VaR test-analyse udarbejdet i 2022 viser, at det modelestimerede tab i PenSams børsnoterede portefølje (aktier/kredit) er moderat/lavt.

Climate VaR er i dag udelukkende anvendt til testformål og som pejlemærke for klimarisiko, og modellen er ikke integreret i PenSams øvrige risikostyring.

4. Nøgletal og mål (Metrics and Targets)
I PenSams investeringsforvaltning indgår der på klima-området en række forskellige nøgletal og mål. Disse knytter sig overordnet set til én eller flere af følgende forhold:

1. PenSams egne politikker, ambitioner og mål
2. Initiativer og fora som PenSam har tilsluttet sig
3. EU-regulering (Disclosure- og taksonomiforordningen)

Pensam er, som de øvrige finansielle institutioner i Danmark, underlagt EU's lovgivning på bæredygtighedsområdet. Det gælder særligt disclosureforordningen (SFDR) og EU-taksonomien for bæredygtige investeringer, der forventes implementeret de kommende år. De nøgletal, som knytter sig til EU-reguleringen, er for nuværende:

- EU-taksonomiens kriterie om "eligibility"
  - I hvilken grad PenSams investeringer er dækket af taksonomiens bestemmelser. Dette benævnes taksonomi-eligibility.
- EU-taksonomiens kriterie om "alignment"
  - I hvilken grad PenSams investeringer kan klassificeres som bæredygtige.
- Disclosureforordningens oplysningskrav om "Principal Adverse Indicators (PAI)".
  - PAI-indikatorerne består af en række spørgsmål i hele ESG-spektret, herunder CO_2-udledning, biodiversitet, forurening og kønsdiversitet.

Foruden Pensams tilslutning til TCFD er vi også tilsluttet en række øvrige initiativer og fora, hvortil der knytter sig rapporteringsforpligtelser. Ét af disse er Paris Aligned Investment Initiative (PAII), hvor PenSam har underskrevet et 'net zero commitment' for år 2050.

PenSam har ligeledes fastsat ambitiøse mål for CO_2-reduktion samt andelen af bæredygtige investeringer i investeringsporteføljen.

I regi af Paris Aligned Investment Initiative (PAII) anvender PenSam også to øvrige indikatorer:

- Portfolio Coverage
  Andel af PenSams investeringer som vurderes at være på net-zero pathway - dvs. har iværksat tiltag, der på tilfredsstillende vis underbygger, at selskabet/aktivet er i færd med en grøn omstilling. Gælder foreløbigt for børsnoterede aktier og virksomhedsobligationer samt danske ejendomme.
- Engagement Threshold
  Andel af PenSams finansierede emissioner, Scope 3-udledning, som er placeret i selskaber på net-zero pathway - dvs. har iværksat tiltag, der på tilfredsstillende vis underbygger, at selskabet/aktivet er i færd med en grøn omstilling. Gælder foreløbigt for børsnoterede aktier og virksomhedsobligationer samt danske ejendomme.

Nøgletal og mål	Enhed	Mål	Status
Målsætning for bæredygtige investeringer	%	15% i 2025 og 20% i 2030	10-11%
CO_2-reduktion:	%	- 55% i 2025 (ift. 2019) og net-zero i 2050	ca. -50--55%
Rapportering iht. EU-regulering			
Taksonomi-eligibility	%	Intet styringsmål	17% (estimeret/se note)
Taksonomi-alignment	%	Intet styringsmål	10-11% (estimeret/se note)
Principal Adverse Indicators (PAI)		Intet styringsmål	Tilgået i 2023
Paris Aligned Investment Initiative (PAI)			
Portfolio coverage	%	50% i 2027 og 70% i 2032	25-40% (estimeret)
Engagement Treshold	%	Intet styringsmål	40-60% (estimeret)

Note: Taksonomi-opgørelserne omfatter den likvide aktieportefølje, likvid kredit, den danske ejendomsportefølje, infrastrukturinvesteringer og dele af PenSams private equity og illikvid kredit

Appendix A

ESG-nøgletal - Forklaring og beregningsmetode
I skemaerne på s. 25 og s. 27 fremgår en række ESG-nøgletal. Formålet med tabellen nedenfor er dels at f orklare det enkelte nøgletal samt at angive den bagvedliggende beregningsmetode.

Skemaet på s. 25 tager udgangspunkt i en rapporteringsvejledning udarbejdet af Finansforeningen, Nasdaq og revisorernes brancheforeningen, FSR. Skemaet på s. 27 følger Forsikring & Pensions (F&P) branchevejledning for klimarapportering.

ESG-nøgletal:	Forklaring	Formel og enhed:
CO_2e, scope 1	Scope 1 er direkte emissioner/ udledning, hvilket dækker over et selskabs egen forbrænding af brændsler og materialer. I PenSams tilfælde dækker nøgletallet over brændstof til firmabilerne i PenSam Pension.	Summen af dieselforbrug x emissionsfaktoren for en dieseldrevet personbil + benzinforbrug x emissionsfaktoren for en benzindrevet personbil. Enhed: tons
CO_2e, scope 2	Scope 2 er indirekte emissioner/ udledning, hvilket dækker over den energi, et selskab bruger til at producere elektricitet og fjernvarme og som er købt af en 3. part til selskabets eget brug.	PenSams domicil oplyst af forsyningsselskaberne x fordelingsnøgle PenSam Pensions andel (88,6% i 2021). Enhed: tons
CO_2e, scope 3	Scope 3 er emissioner/udledning, der ikke kontrolleres direkte af selskabet, men som selskabet har mulighed for at påvirke i sin værdikæde. Scope 3-udledning repræsenterer ofte størstedelen af et selskabs samlede udledninger. I PenSams tilfælde kommer udledningerne fra investeringer.	Måler de samlede CO_2-udledninger, som en investor er ansvarlig for ved deres ejerskab af aktiver. Emissioner fordeles baseret på investorens ejerandel af selskabet (% markedsværdi). Enhed: tons
CO_2-aftryk	Er et udtryk for selskabets finansierede emissioner (scope 3) per million kroner investeret.	Scope 3 udledning / antal millioner kroner investeret i porteføljen. Enhed: Tons/mio. kr.
Energiforbrug	PenSams energiforbrug kommer fra elektricitet og fjernvarme.	Energiforbrug = Σ (brugt brændselstype (t) * energifaktor pr. type brændsel) pr. brændselstype + (brugt elektricitet (inkl. vedvarende energi) (MWh)*3,6) + (brugt fjernvarme/fjernkøling inkl. vedvarende kilder til varme/køling (GJ)) Enhed: GJ
Vedvarende energiandel	Nøgletallet indikerer, hvor meget af den totale forbrugte energi, der stammer fra vedvarende energikilder.	Vedvarende energiandel = (Vedvarende energi / Energiforbrug) * 100. Enhed: %
Vandforbrug	Summen af alt vand forbrugt fra alle kilder såsom overfladevand, grundvand, regnvand eller kommunevand. Vandforbrug opgøres brutto.	Vandforbrug = Summen af alt forbrugt vand – brutto Enhed: m3

Fuldtidsarbejdsstyrke	Nøgletallet måler den nødvendige fuldtidsarbejdsstyrke, som skal til for at udføre arbejdet, som har genereret de finansielle nøgletal.	Fuldtidsarbejdsstyrke = FTE'er + midlertidig arbejdskraft Enhed: Full Time Equivalenter (FTE'er)
Kønsdiversitet	Nøgletallet bruges for at understøtte de mange undersøgelser, der viser, at kønsdiversitet har en korrelation med bedre finansiel performance.	Kønsdiversitet = ((Kvindelige FTE'er + Kvindelige midlertidige arbejdere) / (Fuldtidsarbejdsstyrken)) * 100 Enhed: % (for andel af kvinder)
Kønsdiversitet i øvrige ledelseslag	Nøgletallet bruges til at understøtte de mange undersøgelser, der viser, at kønsdiversitet har en korrelation med bedre finansiel performance.	Kønsdiversitet for øvrige ledelseslag= ((Kvindelige ledere) / (Alle ledere)) * 100 Enhed: % (for andel af kvinder)
Lønforskel mellem køn	En stor forskel kan indikere en risiko for mere generel ulighed på arbejdspladsen og med deraf følgende problemer med at tiltrække kvindeligt talent.	Lønforskel mellem køn = Median mandlig løn/Median kvindelig løn Enhed: Gange (mænds løn ift. kvinders)
Medarbejder-omsætningshastighed	Nøgletallet for medarbejderomsætningshastighed er interessant, idet det kan bruges til at vise, hvor god selskabet er til at holde på sine medarbejdere og dermed viden og kompetencer.	Medarbejderomsætningshastighed = ((Frivillige + Ufrivillige forladende FTE'er) / FTE'er) * 100 Enhed: %
Sygefravær	Nøgletallet kan være med til at indikere en mindre medarbejdertilfredshed og/eller sikkerhedsproblemer, hvis der er et uforholdsmæssigt stort antal sygedage pr. FTE.	Sygefravær = (Samlede antal sygedage i perioden) / (Middel antal FTE i perioden (fratrukket studentermedhjælpere)) Enhed: Dage/FTE
Bestyrelsens kønsdiversitet	Ligesom flere af de andre nøgletal bruges dette også for at understøtte de mange undersøgelser, der viser, at kønsdiversitet har en korrelation med bedre finansiel performance.	Bestyrelsens kønsdiversitet = ((Kvindelige generalforsamlingsvalgte bestyrelsesmedlemmer) / (Alle generalforsamlingsvalgte bestyrelsesmedlemmer)) * 100 Enhed: % (opgjort som andel af kvinder)
Fremmøde på bestyrelsesmøder	Nøgletallet skal ses i sammenhæng med Komitéen for god Selskabsledelses anbefaling om bestyrelsesevaluering.	Tilstedeværelse på bestyrelsesmøder = ((Σ Antal bestyrelsesmøder, hvor man har været tilstede) pr. bestyrelsesmedlem/(Antal bestyrelsesmøder * Antal bestyrelsesmedlemmer)) * 100 Enhed: %
Lønforskel på CEO/medarbejdere	En relativt høj eller stigende lønforskel mellem CEO og medarbejdere kan udtrykke selskabets værdiansættelse af CEO'en ift. den almindelige medarbejder.	Lønforskel mellem CEO og medarbejdere= CEO kompensation/ Median medarbejderløn. Enhed: Gange

39.10.342.2436

PenSam